

Marzelino Soroa

ANTON KAIKU

Fitxategi hau “liburu-e” bildumako alea da,
liburu elektronikoen irakurgailurako prestatua.

Liburu gehiago eskuratzeko:

<http://armiarma.com/liburu-e>

Bertsio elektroniko honen egilea:

Euskararen Donostia Patronatua.

Iturria:

<http://www.euskaraz.net/Argitalpenak/HerriLiteratura>

Egileari buruzko informazioa:

<http://zubitegia.armiarma.com/egileak/00323.htm>

Marzelino Soroa

ANTON KAIKU

**Jostaeta jostirudikoa euskaraz jarriya
Lenengo argitaratza:**

Donostiyan, Osés-en moldizkiran,
1882'garren urtean.

A mi hija Manuelita

A ti, que eres el consuelo de mi vida, te dedico este pequeño ensayo Euscaro con el que tanto te has reído, como prenda del cariño de tu padre que te quiere y pide al cielo por tu virtud y felicidad.

Marcelino

Birtuzina

Personak eta egilleak:

Kaiku: Ramiro Mata jauna

Kathalin: Nemesio Saizar jauna

Eskribaua: Martin Barndrés jauna

Nagusiya: Norberto Luzuriaga jauna

Alkatia: Nemesio Saizar jauna

Aguazilla: Francisco López jauna

Artzayak mendian

Gertaera iruritzen da Aralar eta Aitzgorri bitartian

Antonek agertu biar du jantziya galtza zuria-
rekin, abarkak, mantarrak, alkandora lepuan
azkatuba, boina gorriya eta elastiku urdiña array
gorriduna zintzilikayuarekin. Oso zakarkiro min-
tzatu biar du.

Eskribauaren jantziya izan biar du jaun bate-
na, bañan arras antziñakua. Illerantzia illegabea
bilgoa batzubekiñ eta masalgañetako bizarra
luze ta zuriya. Begiordeak eta kapela gopa.

Nagusiyak, bizar guztiya, laburra eta beltza,
lastozko txapela jipi-japa eta ederki jantziya.
Gogotik gizena eta kolore biziyak.

Kathalin eskribauaren alaba bat bezela eta
Aguazilla estarroilla jantziarekin, al baldin bada,
eta bizar kokozpekuarekin.

EGINTZA BAKARRA

Biltokiak aukeztatzen du iruditegian, burtina altxatzen danian, mendi basati eta zulepakia, arkaitzez betia. Arbola erdi erdiyan eta onen aurrean, alkiluzia ta maya. Ezkerretara eskribauen etxia.

Lenbiziko Iruditegia

ARTZAYAK mendi gañetatik jeisten
dira kantari xaxi danboliñaren
doñuan eta Kathalin dago bian arbo-
laren onduan ayeri begira.

ARTZAYAK:

*(Eskui ezker artzen da
egillearen aldetikan.)*

Goiza ederraren señaia du
gaur agertzen dan denborak,
txiki batekin kontentu gera
mendiya ontako artzayak,
Jan eta erateko ardurik gabe
bai ere ezkontzeko gizon gayak,
txiki batekin kontentu gera
mendiya ontako artzayak.

Guazen, guazen,
guazen, iji aja,
jetxi, jetxi
aldapa presaka.

Kaiku esnia, kaiku esnia
salduta tabernara,
kaiku esnia, kaiku esnia
salduta tabernara.

*(Kanta au bukatzian artzai batek gal-
detzen dio bestiari.)*

ARTZ. 1.ª: Aizak, Joxe Batista, bai al dek belarrik?

ARTZ. 2.ª: Bai. To, Gergoriyo *(boinatik aterata.)*

*(Bitartia ontan beste ixkiñan dauden
artzayak festak egiten dizkate Kat-
haliñi eta gero beste doñuan kanta-
tzen dute au:)*

Beti umore onarekin
emen gera artzayak
gora bera irrintzika *(ojuba)*
menditik guztiak.

Dantzatu zagun bada *(dantza)*
utzirik kaikubak
neskatxa bana artuta *(ojuba)*
guazemak, mutillak.

(Bigarren aldiyan kantatzen dijuaz eskui aldetikan mendiyik igo gabe errira bezela eta Kathalin ayen atzetik aita etxetik atera bitartian.)

Iruditegi Bigarrena

Kathalin eta Eskribaua

(Eskribauak asarre bi bider oju egiten du barrenen iiKathalin!! eta ateratzekuan au:)

Kathalin io kirtena!
nabill zoraturik
ukullutik ganbaara
zu ezin billaturik.

KATHALIN:

Aita ¿zer nai du bada?

ESKRIB.:

Naukazu baraurik.

KATHALIN:

Beriala gosaitan
emango diot nik.

ESKRIB.:

Atariyan zabilta
beti da jakiña.

KATHALIN:

Zergatik aitu detan
emen danboliña.

ESKRIB.:

Danboliñikan gabe
dantzatuko ziña,
artuko banuke nik
arbasta bat fiña.

KATHALIN:

Ez naiz orla biziko (*negarrez*)
denbora luzian.

ESKRIB.:

Utzi nazu, Kathalin,
oraintxen pakian.

KATHALIN:

Pakea seguruba
dauka ni ezkontzian,
beste moduz ez dago
pakerik etxian.

ESKRIB.:

Erromerietako
zera txit berdiña,
bañan zure majua
ez da zure diña.

KATHALIN:

Orrek ematen diyo
bedorri, bai, miña.

ESKRIB.:

Alperrik zabiltzala
daukazu jakiña.
Zuk nai dezun majua
neri gustatze'etzat;
ez du zuk aña erralde...
zuk ainbeste dukat...

KATHALIN:

Bañan...

ESKRIB.:

Ixillik zaude,
ez da ona zuretzat.
Ezkondu nai badezu,
billatu beste bat.

KATHALIN:

Maitasunikan gabe
nai du ni ezkontzia?

ESKRIB.:

Ta zer da maitasuna
okelik gabia?

KATHALIN:

Biotzaren jakiya
zerutik jetxia.

ESKRIB.:

Biotzaren onduan
tripa dago ordia.
Arrek senti bear du,
gorputzak okela,
bestela gertatzen da
maitasun motela.

KATHALIN:

Bedorren esaerak
ematen dit jela,
feriatu nai gaitu
txekorrak bezela.

ESKRIB.:

Kathalin...

KATHALIN:

Prestuba da
nai detan mutilla.

ESKRIB.:

Guztiak ezkongaitan
txit prestubak dira.
Ezkondu eta gero
aitzekiak milla,

maiz estuasunekin
ogiyaren billa.

KATHALIN:

Orrekiñ ezin bada
ez det nai besterik.

ESKRIB.:

Alperrikan zabilta,
Kathalin, alperrik...

KATHALIN:

Biyotz guztiya daukat
oso penaturik... (*negarrez*)
iilko naiz penarekin!

ESKRIB.:

Ez dago bildurrik.

KATHALIN:

¡Aita!

ESKRIB.:

Eta aitona
amandrearekin
ez dirade artaratzen
gauza ontan zurekin.

KATHALIN:

¿Nik zer egin biar det?

ESKRIB.:

Aizazu, Kathalin,
gosariya ondo jartzen
alegiñak egin.

(Kathalin aurretik asberapena aundiarekin eta Eskribaua etxian sartzen dira.)

Iruditegi Irugarrena

Anton eta Nagusiya

(Ateratzen da Anton ojuka eskuitatik nagusiyak kaltarraitzen dubela eta kolpatzen dubela esku makillarekin.)

ANTON: ¡Ai,! ai! ai! aiii...!

NAGUSIYA: A lapurra! pagatu biar nak egin dekan eskerra.

ANTON: Jauna! ¿zer egin diot nik orrela jotzeko?

NAGUSIYA: Egiñ ez, desegiñ. Nik jarriko at oraiñ ez geyago arkumerik ostutzeko moduan.

ANTON: ¿Nik arkumiak ostu? Jesus!

NAGUSIYA: Egin zak orain bobo papela.

ANTON: Gezurra da ba ori.

NAGUSIYA: Gezurra? to, to, to, (*joka*) ia au ere gezurra dan?

ANTON: Ai! ai! aiii!!

NAGUSIYA: ¿Ez atan ikusi neronek atzo arratsian arkumia iltzen?

ANTON: Ba, jauna.

NAGUSIYA: ¡Aaaa! ¿Bai jauna, e? Tunantia.

ANTON: Egiya da, bañan il nuben banekiyelako erozein aldetara're il biar zutela.

NAGUSIYA: ¿Seguru al ekikan?

ANTON: Ba, jauna.

NAGUSIYA: ¿Zergatik?

ANTON: (*Buruba arraskatzen*) Zergatik jayotzen dian guztiak gero ill egiten dira.

NAGUSIYA: Bai e? i're bada iltzeko jaio aiz ta to, to, to (*joka*). Lapur, ijito, txerriya.

ANTON: ¡Ai, ai, aiii!! nere buru guztiya iriki nau.

NAGUSIYA: Oroituko aiz, ago pixka bat. Alkatiari kontu ematera niak beriala.

ANTON: Ai nagusi jauna! Jaungoikoagatik barkatu bezait. Ondo pagatubak daude makillazua- rekin arkumiak eta arkumiarekin makilla- zuak.

NAGUSIYA: Eun da ogei arkume falta zaizkiak eta eztiat utziko i kanpantorretik zintzillik jarri- ta ikusi arte.

Iruditegi Laugarrena

Anton (*Keraldia*)

Zer egiñ biar det nik orain? Alkatiarengana eramaten banau, txitua bezela itoko nio-tek! ¡Auxen da ixtilluba! ¡Eta gero Aralaren artzayak ondo bizi dirala esango dute! ¡A!! Eskribaua or bizi dek: orrek asko zekik. Tellatu ixkiñatik zintzilik jarrita emango lio-kek auzia eguztiyari. Ondo pagatzen badi-yot, aterako niok estuasunetik. Bañon gertaera da len zor dizkatala txanpon batzubek! Alde guztietan zailtasunak. Onezkero eztek oroituko. ¡Au buruko miña jarri nau golpiarekin asto lukainka orrek! (*atia jota*) Abe Maria Puixima.

Iruditegi Bostgarrena

Anton eta Eskribaua (*barrenen*)

ESKRIBAUUA: ¿Zein da?

ANTON: Ni, mintsu bat.

ESKRIBAUUA: Miñez daguana ospitalera.

ANTON: Aguro eramango nau eskribau jaunak nere egitekua pixka bat luzatzen badu.

ESKRIBAUUA: Ni ez naiz pobriaren letraduba.

ANTON: Badakit, jauna, pobriak zeruban bakarrik dituztela letradubak.

ESKRIBAUUA: Nik ezagutzen zaitut.

ANTON: Ez jauna.

ESKRIBAUUA: (*Aterata*) Ez? Anton, bai, bai. Zubek bi anai ziñazten eta kartzelatik neregatik libratu ziñaten.

ANTON: Ba jauna.

ESKRIBAUUA: Eta esan ziraten zubetako bat gero kartzelan il zala.

ANTON: Egiya esateko enitzan ni ill.

ESKRIBAUUA: Bai: ikusten det. Eta zertara zatoz?

ANTON: Ni bedorrek eskudatzeko nagusiyaren kontra.

ESKRIBAU: Oso egitekoz betia nago eta ezin sartuko naiz itxilluba oyetan. (*Aldeiten atzaldia emanaz.*)

ANTON: Orra bada nik pagatuko niyoke seguru eta doble.

ESKRIBAU: (*Kupituba*) Gizarajua, tira, tira, ez da gaizki esana. Konta nazu egiaz guztiya.

ANTON: (*Buruba arraskatzen*) Orra bada jauna..., ni naiz artzaya, bañon nola basuan beti egonda gauden, batek ez daki zer egiñ eta gogoratu zitzairan merkatari sartzia.

ESKRIBAU: Zeñekin?

ANTON: Arakiñarekin.

ESKRIBAU: Eta nola?

ANTON: Nola bastangarekiñ arkume asko iltzen zan, bastangatik libratzen.

ESKRIBAU: Ori txit ona da. Eta zer erremediyo ematen zeniyon arkumiari?

ANTON: Ill egiten nituben bastangak arrapatu bañan len.

ESKRIBAU: Erremediyo seguruba da.

ANTON: Bai aisa. Lengo arratsian ere bazeguan arkume bat artza añakua eta ¿zer egin niyon? sartu niyon lepotik labana eder bat eta, nola ta zergatik jakin gabe, etorri zitzaiyon min bat eta artatik il zan.

ESKRIBAUUA: Eta iñork etzuben ikusi?

ANTON: Ez jauna. Nik uste det iñork etzubela ikusi... nagusiyak besterik, eta orain esaten nau eun da ogei falta dirala eta pagatzeko, eta nola dakiten erriyan gizona orrek egiya esaten dubela, txinistuko diote. Orra mesede eginda zer eskerrak. Nik ill eta arakiñari saltzeko bialdu, diru pixka bat artu arakiñak eta nik, eta bastangatik libratu eta orra. Ez du baliyo ondo egitiak.

ESKRIBAUUA: Eta nagusiyak zer probetxu zuben?

ANTON: Bastangatik libratzia.

ESKRIBAUUA: Eta zer esan dizu?

ANTON: ¿Esan? Egiñ, egiñ einago.

ESKRIBAUUA: Zer egin dizu?

ANTON: Zer? Makillazoka josi eta buruba autsi.

ESKRIBAUUA: Gizarajua. Eta zer nai dezu oraiñ?

ANTON: Nai detana da ondo atera alkatiaren aurrian deitzen naubenian.

ESKRIBAUUA: Bi bide bakarrik daude ortarako.

ANTON: Bota lenbizikua.

ESKRIBAUUA: Lenbizikua da zu urkatzia lapurtzat.

ANTON: Etzait gustatzen. Ia bigarrena.

ESKRIBAUUA: Gaitza da, zergatik arrazoya ez dago zure aldetikan, bañan ipiñiko det naspilla bat Juridi-trampi-legal deitzen dioguna.

ANTON: Jaungoikoak pagatuko diyo eta nik ere bai, ortarako da berorri plumazko gizona.

ESKRIBAUUA: (*Asarre*) Aizazu, ni naiz ezur da aragizkua, ez plumazkua.

ANTON: iAi ni ere ala banitzake! Enituben sentituko orremeste eman dizkian golpiak.

ESKRIBAUUA: Beaz gogor jo zaitu?

ANTON: Ba jauna, bai.

ESKRIBAUUA: Eta alkatiarengana deitzeko gelditu?

ANTON: Ba jauna, bai.

ESKRIBAUUA: Kontu artu bada ondo nik esaten dizuanari.

ANTON: Etzait burutik juango.

ESKRIBAUUA: Galdetzen dizuen gauza guztiari eta egiten dizuen arguimenduari ez esan beste gauzik ardiyak mendiyan zuri deitzen dizutena beizik.

ANTON: Ondo da.

ESKRIBAU: Arkumiak bezala itza egin.

ANTON: Ba jauna.

ESKRIBAU: Ez gero kontugabetu?

ANTON: Ez jauna, ez.

ESKRIBAU: Bañan badakizu, aixkiria, gauza au ondo pagatu biar dala.

ANTON: Ba jauna, bai. Badakit nik trampak asko kostatzen dirala.

ESKRIBAU: Ara, alkatia emendik ikusten det kontzejua datorrela eta jungo gera nik txapela ta eskumakilla artuta. (*Sartzen da etxian gauza aben billa.*)

ANTON: Au da gizona au! Onek txinistaraziko loke egunez arratsa dala.

ESKRIBAU: Tira, guazen.

ANTON: Guazen.

ESKRIBAU: Ez aztu leziyua?

ANTON: Ez jauna.

ESKRIBAU: Guazen emendik eta bitartian zerbait geyago erakutsiko dizut.

ANTON: Ba jauna, bai.

(Ateratzen dira eskuitatik eta Alkatia, Nagusiya eta Aguazilla agertzen dira ezkerretatik.)

Iruditegi Seigarrena

ALKATIA: Zenbat arkume falta dira?

NAGUSIYA: Egun da ogei.

ALKATIA: Eta zer egin du orremeste arkumerekin?

NAGUSIYA: Ez dakit nik jan o zer.

ALKATIA: Jan baditu bada, ezin tripatik aterako zaizka.

NAGUSIYA: Nik legez nere zuzena eskatzen det.

ALKATIA: Egingo da justiziya biar dan bezela.

AGUAZILLA: Jauna, maya, alkiluzia, tintontziya, papela ta pluma prest daudez.

ALKATIA: Ixiri gaitian bada.

(Alkatia ixiritzen da, Nagusiya gelditzen da zutik ezkerretara eta Aguazilla eskuitara pixka bat atzealdian.

Eskribaua ta Anton ateratzen dira lengo bidetik eta jartzen dira Nagusiya-ren aurrez bañan Anton urrutiyena iya burtina altxatzen danen ixkiñan.)

Iruditegi Zazpigarrena

Lenguak eta Anton ta Eskribaua

ESKRIBAUUA: *(Antoni azaltzeakuan)* Badakizu zer esan e?

ANTON: Ba jauna.

NAGUSIYA: Eskribauarekin datorrena da pillua ori.

AGUAZILLA: Egun da ogei arkume janda ezta asko gizendu.

ESKRIBAUUA: Alkate jauna: ni nator au eskudatzea.

ALKATIA: Asi gaitian. *(Idi zintzarri aundi bat jotzen du)* Nagusiyak salatu dezala.

NAGUSIYA: Arkumiaren lapurreta proгатuko det. Neroni naiz testigu.

ESKRIBAUUA: Iñor ezin liteke izan testigu bere gauzan.

NAGUSIYA: Bai besterik ez danian.

ESKRIBAUUA: Ez.

NAGUSIYA: Bai.

ESKRIBAUUA: Ez.

NAGUSIYA: Bai.

ESKRIBAUUA: Ez.

NAGUSIYA: Bai.

ALKATIA: Ixoooo (*zintzarriya indarrarekin dabille-la*). Kulpagarri deritzayonak zerbait argi emango ditu.

NAGUSIYA: Ori da. Begiratu besterik ez du: orren arpegiyak berak esaten du lapurra ta gaixtua dala.

ESKRIBAUUA: Poliki gero emen itza oyekin!

NAGUSIYA: Biyok ere alkarren antza badezute.

ESKRIBAUUA: Zu izango zera lapurra.

NAGUSIYA: Zu aundigua.

ESKRIBAUUA: Zu.

NAGUSIYA: Zu.

ESKRIBAUUA: Zu.

NAGUSIYA: Zu.

ALKATIA: ¡Eee!! Ixooooo!! (*berriz ere zintzarriya-rekin*) Aguazilla; lenbizi alborotatzen aste'ana, itzalera eraman. Tira, atoz onara (*Antoni, bañon Anton ez da mogitzen.*) Arri-ma; ez al dezu aitzen? Aixkiria, nola dezu izena?

ANTON: Bee. (*Beadia egin biar du.*)

NAGUSIYA: Gezurra. Anton du izena.

ALKATIA: Anton ala Be ez du importik. Konta nazu. Egiya al da jauna onen arkumiak gordezten dituzula?

ANTON: Beee (*geruago ta beadi gogorrago ta luziago.*)

ALKATIA: Zer?

ANTON: Beeeeee.

NAGUSIYA: Orain lelo ta gor papela egin nai al dek?

ALKATIA: Jauna oni falta al zaizka eun da ogei arkume?

ANTON: Beeeeeeee.

ALKATIA: Nundik ekarri dezu izkera berriya ori? Egiya al da nagusiyak zu ikusi zaitubela arkumiak iltzen?

ANTON: Beeeeeeeeeee.

ALKATIA: Zer esan nai du onek? Bai al dakizu zeñen aurrian zauden orrela agertzeko?

ANTON: Beeeeeeeeeeeeeee.

ESKRIBAUUA: Onek esan nai dubena da, justiziya eskatzera datorrela eta nik progatuko det nagusiyak buruban eman dizkan kolpiak zentzua itzuli azi diyotela, eta legez dago illa, zergatik animako izate moduak faltatu

zaizkan, eta ori da okerrago gorputz bat iltzia baño. Biziya kendu diyo, zergatik kendu dizkan irabazteko moduak, eta il biar baldin bada gizon bat arkume batzubenatik, nik eskatzen det gizona orrela iltzen dubenarentzat lepoko pena.

ALKATIA: Nagusi jauna, txit gaizki ikusten det zure auzia.

NAGUSIYA: Gaizki?

ALKATIA: Ez al da ezer alkatia? Justiziya zure eskutik egin, eta jotzia basta etzala buruban jo?

NAGUSIYA: Batek arrabiyarekin ez da konturatzen nun jotzen duben!

ALKATIA: Kondenatuba ateratzen zera. iGizona estaduba ortan utzi illa baño okerrago!

ESKRIBAUUA: iEderki alkate jauna! Badegu rerum confitentem.

NAGUSIYA: Zer konfite ta konfitero! O etsayak eraman biar dute o pagatu biar dizkit ardiyak.

ALKATIA: Ez emen itzikan atera. Zuk pagatuko dituzu gastubak eta gañera sendatzeko biar dituben erremedio guztiak, eta ezke-

rrak arakiñaren agintari zu zerala eta zure-
gatik ematen nautela aragi ezurrik gabia,
bestela onezkero agindu nuben txitua
bezela itotzeko. Eta Anton gizarajua lenbai-
len sendatzeko bidian jarri.

NAGUSIYA: Apelatu egingo det.

ALKATIA: Pelatuko zaitu eskribauak seta orrekin
segitu nai badezu.

NAGUSIYA: Arrapatuko zaitut, tunantia! (*Anton
meatxatzen eta ateratzen da.*)